Ocena programov političnih strank Gibanja svobode in stranke SDS, ki jo je izvedel »AI Analitik javne oblasti«

Vodič za slovenskega volivca – zakaj bi nekdo nekomu dal svoj glas, če pa mu slednji ničesar resnično ne da…

Avtor: mag. Franc Derganc, dne 10.1.2025

Objava: Portal Modro Poslovanje: www.modro-poslovanje.si

Veza:

- Članek: Derganc, F., Ko država gre predaleč – Kandidat za Varuha brez zaslišanja: knjiga o sistemu, ki se ni hotel slišati - Analiza postopkov, molka institucij in odgovornosti države do človeka - Orodje za državljane in institucije, ki želijo, da sistem deluje pravično, V5.1, 11.01.2025 – (Dodatek na str. 41. Ocena AI Analitika javne oblasti volilnih programov NSI, GS in SD, da nobena stranka ne doseže praga kakovosti, ki jo zahteva človek in Ustava Republike Slovenije)
- Članek: Derganc,F., Kako naj se volivec loti presoje volilnih programov (2026), - 11.01.2026 - Analiza štirih parlamentarnih strank (GS, SDS, SD, NSi) pokaže neprijetno, a zelo jasno dejstvo: noben program ne vsebuje operativnih varovalk, ki bi človeku – in posebej otroku – zagotavljale varnost v času, ko se sistem zmoti ali zamuja.

Povzetek:

1. Ta vodič je namenjen slovenskemu volilcu, ki želi programe političnih strank presojati po enem samem merilu: **ali država deluje za človeka ali na njegov račun**.
2. V središču ni ideologija, retorika ali “vrednote”, temveč dokazljiv rezultat za človeka (outcome) in varovalke, ko sistem odpove.
3. Analiza primerja programske dokumente Gibanja Svobode in SDS, kot so bili razpoložljivi na dan 10. 1. 2026.
4. Uporabljena je metodologija »AI Analitika javne oblasti«, ki jo je avtor razvil kot ponovljiv test legitimnosti oblasti z vidika človeka.

5. Metodologija loči med outputom (ukrepi, reforme, projekti) in outcomom (kaj se človeku v resnici izboljša).
6. Ključno vprašanje je vedno isto: **kdo nosi breme, ko pride do zamude, napake ali neustavne odločitve – sistem ali posameznik (še posebej otrok).**
7. Program je ocenjen po kazalnikih OS1–OS5 ter varovalkah NC-A (otrok in ranljivi) in NC-B (nosilec bremena), ob upoštevanju razumljivosti jezika kot izvedbenega pogoja pravic.
8. Rezultati so povzeti v enotnem CS-ZDU8/NC, ki ne meri politične “kakovosti”, temveč stopnjo zaščite človeka v realnih postopkih.
9. Ugotovitve kažejo, da oba programa ostajata pretežno na ravni outputa, najšibkejši pa so elementi časa do pravne varnosti, preprečevanja nepovratne škode in odgovornosti države za posledice.
10. Namen tega članka zato ni povedati, koga voliti, temveč volivcu dati jasen instrument: program brez rokov, varovalk in odgovornosti je program, pri katerem bo ob prvi napaki sistema ceno znova plačal človek.

Kazalo vsebine

Ocena programov političnih strank Gibanja svobode in stranke SDS, ki jo je izvedel »AI Analitik javne oblasti« 1

Vodič za slovenskega volivca – zakaj bi nekdo nekomu dal svoj glas, če pa mu slednji ničesar resnično ne da… 1

1. Uvod: Zakaj ta analiza in kaj je »AI Analitik javne oblasti« 4

2. Metodologija dela AI analitika javne oblasti 5

2.1. Namen in vloga AI analitika javne oblasti 5

2.2. Normativni okvir metodologije 6

2.3 Operativni potek dela AI analitika 6

2.4 Struktura ocenjevanja: OS1–OS5 + varovalke 7

2.5 Sklep metodologije 7

Viri 8

3. Razširjena primerjalna analiza: kako so brani programski dokumenti – na splošno . 8

4. Rezultati primerjalne analize dokumentov SDS in GS (stanje 10. 1. 2026)-primer *stanja na dan 10. 1. 2026* 9

Rezultati analize? 9

5. ENOTEN ZDU / NADKONVENCIJA Compliance score (CS-ZDU8/NC)-obrazložitev metodike dela AI Analitika javne oblasti 11

Kaj score v resnici meri 11

Zakaj so odstotki pomembni 12

Zakaj je to drugače od običajnih ocen 12

Zaključek za volilca 12

6. Zaključna misel 12

Zadnja misel: kaj objektivno izhaja iz rezultatov analize (stanje 10. 1. 2026) 13

PRILOGE: 15

A. Diagram celotnega modela AI analitika javne oblasti, ... 15

B. Razširjena primerjalna tabela programskih izhodišč – GS vs. SDS 19

C. Podatki iz analize programskih dokumentov GS z dne 10.1.2026 22

D. Podatki iz analize programskih dokumentov SDS z dne 10.1.2026 25

E. Točkovanje po programskih področjih GS in SDS 28

Gibanje Svoboda – presoja programskih področij z vidika človeka (AI analitik javne oblasti) – predlog AI ANALITIKA JAVNE OBLASTI – kako izboljšati program..... 29

Slovenska demokratska stranka (SDS) – presoja programskih področij z vidika človeka *(metodologija AI analitika javne oblasti, stanje 10. 1. 2026) – kaj mora SDS spremeniti, kot je predlagal AI Analitik davne oblasti* 32

1. Uvod: Zakaj ta analiza in kaj je »AI Analitik javne oblasti«

Ta članek ni politični pamflet, ni volilni letak in ni ideološka kritika katerekoli stranke.

Namenjena je slovenskemu volivcu kot **analitični vodič**, ki omogoča razumevanje, ali politični programi in obljube dejansko vodijo v izboljšanje položaja ljudi ali pa ostajajo na ravni deklaracij, projektov in administrativne aktivnosti.

Izhodišče vodiča je strogo in nepopustljivo:

Država, politika in oblast nimajo lastne legitimnosti. Njihova legitimnost obstaja izključno tedaj, ko človeku v razumnem času in brez nesorazmernega tveganja zagotovijo pravno, socialno in življenjsko varnost.

Ta članek volivcu ne pove, **koga naj voli**. Omogoča pa mu, da z jasnimi merili presodi, **ali določena politika sploh dosega prag legitimnosti z vidika človeka**.

Vodič temelji na **AI-analitiki javne oblasti**. Gre za metodološki pristop, ki ne ocenjuje političnih stališč, ideologij ali retorike, temveč preverja:

- ali so politične obljube prevedene v **dokazljive rezultate (outcome)**,
- ali so vgrajene **izvedbene in varovalne mehanizme**,
- in predvsem: **kdo nosi breme, če sistem ne deluje – oblast ali posameznik**.

Pri analizi se uporabljajo trije temeljni normativni okviri:

- **idejni osnutek Zakona o dobri upravi (ZDUpr-1) – Čistopis, Verzija 3.1 (31. 12. 2025), avtor ideje: mag. Franc Derganc** – izvedbeni standard dobre uprave in merjenja uspešnosti oblasti z vidika človeka,
- **idejni osnutek »Nadkonvencija o minimalnih pogojih človeškega obstoja« – Ver. 2 (27. 12. 2025), avtor: mag. Franc Derganc** – nadrejeni okvir varovanja pred nepovratno škodo, s posebno zaščito otrok in prepovedjo prenosa sistemskega bremena na posameznika,

- **idejni osnutek Zakona o varstvu slovenskega jezika in pogojih sobivanja (ZVSJS) – Čistopis 16 (27. 12. 2025), avtor: mag. Franc Derganc** – slovenščina kot izvedbeni pogoj pravic: razumljivost, dostopnost in zaščita otrok pred jezikovno/socialno degradacijo.

2. Metodologija dela AI analitika javne oblasti

To analizo je avtor izvedel s pomočjo orodja **AI Analitik javne oblasti**, ki ga je razvil kot metodološki pripomoček v okviru priprave kandidature za Varuha človekovih pravic Republike Slovenije. Namen razvoja orodja je bil omogočiti sistematično, ponovljivo in vsebinsko preverljivo presojo javnih politik z vidika človeka, ne glede na politični ali institucionalni kontekst.

V postopku kandidature avtorju ni bila omogočena vsebinska predstavitev programa pred Državnim zborom (zgolj delno). Zaradi odprtih vprašanj glede ustreznosti postopka je avtor nato na Varuha človekovih pravic naslovil pobudo za presojo ustavnosti postopka imenovanja, in sicer z vidika zagotavljanja minimalnih procesnih pogojev za vsebinsko presojo kandidatur. Državni zbor je avtorju omogočil predstavitev programa v omejenem obsegu, in sicer zgolj pred manjšim delom poslancev (približno desetina), ne pa v okviru celovite predstavitve pred celotnim predstavniškim telesom.

Iz teh izkušenj je nastal tudi metodološki okvir, uporabljen v tem članku. Analiza zato ni osebni odziv na konkreten postopek, temveč izpeljana presoja splošnega sistemskega vprašanja: **ali so postopki oblasti – ne glede na področje – zasnovani tako, da omogočajo vsebinsko presojo, popravljivost napak in zaščito človeka, ali pa breme procesnih pomanjkljivosti v praksi nosi posameznik.**

2.1. Namen in vloga AI analitika javne oblasti

AI analitik javne oblasti ni politični akter, komentator ali vrednotni razsodnik. Deluje kot metodološko orodje za presojo legitimnosti oblasti z vidika človeka. Njegova naloga ni ugotavljanje ideološke pravilnosti programov ali skladnosti z interesi posameznih političnih skupin, temveč dosledna, ponovljiva in dokazljiva presoja, ali javna oblast človeku v razumnem času zagotavlja pravno, socialno in življenjsko varnost.

Temeljno vprašanje, ki ga AI analitik zastavi vsaki politiki, programu ali zakonu, je naslednje:

Ali lahko posameznik v razumnem času in brez nesorazmernega tveganja pričakuje izboljšanje svojega pravnega, socialnega ali življenjskega položaja – ali pa breme sistemskih napak nosi sam?

Ta metodološki pristop je konceptualno razvit in prvič celovito uporabljen v knjigi *Ko država gre predaleč – kandidat za Varuha brez zaslišanja* (1). AI analitik iz tega izhodišča presoja oblast ne po tem, kaj obljublja ali proizvaja, temveč po tem, kakšne posledice ima njeno delovanje za človeka.

2.2. Normativni okvir metodologije

Metodologija AI analitika javne oblasti temelji na treh medsebojno povezanih normativnih ravneh, ki skupaj tvorijo obvezni presojni okvir.

(a) Zakon o dobri upravi (ZDUpr-1)
Zakon o dobri upravi izhaja iz načela, da uspešnost oblasti ni enaka učinkovitosti ali hitrosti odločanja. Presoja se po kakovosti odločitev, popravljivosti napak, razumljivosti postopkov in dokazljivem učinku za človeka. Pravica, ki obstaja zgolj formalno ali pride prepozno, z vidika dobre uprave ne obstaja.

(b) Nadkonvencija o minimalnih pogojih človeškega obstoja (1)
Nadkonvencija deluje kot nadrejeni normativni filter v primerih, ko formalna zakonitost ne zagotavlja dejanske varnosti. Njeno temeljno pravilo je prepoved prenosa sistemskega tveganja na posameznika, zlasti kadar obstaja nevarnost nepovratne škode, kot so posegi v položaj otrok, zdravje, izguba doma ali trajna socialna degradacija.

(c) Slovenski jezik kot izvedbeni pogoj pravic
Razumljivost jezika javnih aktov in postopkov ni kulturno ali identitetno vprašanje, temveč procesni pogoj za uresničevanje pravic. Če človek postopka ne razume, pravica zanj dejansko ne obstaja.

2.3 Operativni potek dela AI analitika

AI analitik javne oblasti deluje po zaporednih, ponovljivih korakih:

Najprej opredeli področje oblasti, ki je predmet presoje (program, zakon, javna politika ali institucionalna praksa). Nato razmeji med outputom in outcomom – med tem, kaj oblast naredi, in tem, kaj se človeku dokazljivo izboljša.

Sledi analiza časa do pravne varnosti (OS2), pri kateri se presoja celoten proces od prve vloge do dokončne, stabilne rešitve (end-to-end). V nadaljevanju se presoja tveganje nepovratne škode (OS3), torej ali sistem deluje dovolj zgodaj, da prepreči trajne posledice.

Ključen korak je določitev nosilca bremena (NC-B), pri čemer se ugotavlja, ali posledice neuspeha nosi sistem ali posameznik. Posebna pozornost je namenjena zaščiti otrok in ranljivih (NC-A), saj ima otrok vedno prednost pred sistemsko učinkovitostjo. Na koncu se preveri, ali obstaja jasno določen nosilec odgovornosti, kadar outcome ne nastane.

Če katerikoli od teh korakov odpove, AI analitik ugotovi, da politika ne dosega praga legitimnosti, ne glede na obseg aktivnosti, reform ali vloženih sredstev.

2.4 Struktura ocenjevanja: OS1–OS5 + varovalke

Vsako programsko področje se v metodologiji AI analitika oceni po sedmih obveznih dimenzijah. Vsaka dimenzija se točkuje z vrednostjo od 0 do 2.

OS1 – Kakovost odločanja
Presoja se delež napak organa, popravljivost odločitev in dejanska učinkovitost pritožbenih mehanizmov. Če se sistemske napake odpravljajo pozno in na račun posameznika, OS1 ni dosežen.

OS2 – Čas do pravne varnosti
Ne presojajo se posamezni roki, temveč celoten proces do stabilne rešitve. Pravica, ki pride prepozno, z vidika človeka ne obstaja.

OS3 – Tveganja in nepovratna škoda
Če obstaja nepovratna škoda brez vgrajenih varovalk, je OS3 = 0, ne glede na druge kazalnike.

OS4 – Zaupanje in dostopnost
Zaupanje se razume kot posledica razumljivega, predvidljivega in popravljivega delovanja oblasti, ne kot družbeni občutek.

OS5 – Dejansko zmanjšanje neenakosti
Presoja se dokazljiv učinek na ranljive skupine. Izboljšanje povprečij brez zmanjšanja razlik ne zadostuje.

NC-A – Otrok in ranljive skupine
Če politika povzroča ali dopušča trajno škodo otroku ali ranljivim, je normativno nesprejemljiva.

NC-B – Nosilec bremena
To je ključna dimenzija metodologije. Če breme neuspeha nosi posameznik ali otrok, je NC-B = 0 in outcome z vidika človeka ne obstaja.

2.5 Sklep metodologije

Metodologija AI analitika javne oblasti ne meri količine aktivnosti države, temveč preverja, ali sistem nosi breme svojih napak ali ga prelaga na človeka. V tem smislu ne deluje kot politična analiza, temveč kot test legitimnosti oblasti.

Viri

(1) Derganc, F.: *Ko država gre predaleč – kandidat za Varuha brez zaslišanja*, II. del, Verzija 4, 2025. Dostopno: https://modro-poslovanje.si/Portals/0/Ko%20drzava%20gre%20predalec%20%20Kandidat%20za%20Varuha%20brez%20zaslisanja%20-%20knjiga%20o%20sistemu%20ki%20se%20ni%20hotel%20slisati%20tudi%20IIdel_V4.pdf

3. Razširjena primerjalna analiza: kako so brani programski dokumenti – na splošno

Razširjena primerjalna analiza programskih dokumentov ne obravnava političnih programov kot deklarativnih besedil ali vrednotnih manifestov, temveč kot **potencialne zaveze oblasti do človeka**.

Poudariti je potrebno, da »AI Analitika javne oblasti« presoja planske in izvedebene dokumente vseh oseb z javnimi pooblastili (Policija, FURS, CSD, UKC Ljubljana, ZZZS itd.). Prav tako orodje presoja predpise z vidika ustreznega zavarovanja človekovih pravic.

Ključno izhodišče analize programov političnih strank je, da program sam po sebi še ne ustvarja učinka; učinek nastane šele takrat, ko se programska obljuba prevede v dokazljiv outcome v realnem življenju posameznika.

Programski dokumenti se zato berejo skozi enotno analitično matriko, ki ne preverja, *kaj* stranka obljublja, temveč *ali* in *kako* je obljubo sploh mogoče uresničiti brez prenosa sistemskega tveganja na človeka. Poseben poudarek je na tem, ali dokumenti vsebujejo zgolj opis ukrepov (output) ali pa tudi mehanizme, ki omogočajo pravočasnost, popravljivost napak, preprečevanje nepovratne škode in jasno določitev odgovornosti.

Analiza je zasnovana primerjalno, vendar ne ideološko. Vsi programski dokumenti so presojani po **enakih kriterijih**, ne glede na politično usmeritev, velikost stranke ali položaj v oblasti. Razlike med programi se zato pokažejo ne v retoriki, temveč v tem, ali dokumenti vsebujejo merila, po katerih je mogoče ugotoviti, ali je človeku dejansko bolje ali pa nosi posledice neuspeha sam.

Pomembno je poudariti, da gre za **posnetek stanja v določenem času**. Programi niso statični dokumenti in se lahko spreminjajo. Razširjena primerjalna analiza zato ne predstavlja trajne sodbe o stranki ali politiki, temveč metodološko utemeljeno presojo dokumentov, kot so obstajali v trenutku analize.

V tem smislu razširjena primerjalna analiza ne ocenjuje političnih namenov, temveč preverja **legitimnost obljub**, preden se te prevedejo v oblastno delovanje.

4. Rezultati primerjalne analize dokumentov SDS in GS (stanje 10. 1. 2026)-primer *stanja na dan 10. 1. 2026*

Rezultati primerjalne analize programskih dokumentov strank SDS in Gibanje Svoboda, kot so obstajali na dan 10. januarja 2026, kažejo skupno značilnost obeh programskih sklopov: **večina politik ostaja na ravni outputa, medtem ko je dokazljiv outcome za človeka šibko opredeljen ali nestabilen**.

Pri obeh strankah so programi vsebinsko obsežni in pokrivajo ključna področja javne politike. Razlike med njima se ne kažejo primarno v ciljih, temveč v načinu, kako so ti cilji prevedeni v izvedbene mehanizme. Analiza pokaže, da se tveganja ne odpravljajo sistemsko, temveč se v praksi pogosto prenašajo na posameznika.

Pri **Gibanju Svoboda** je zaznati več poskusov uporabe meril, kazalnikov in nadzornih mehanizmov, vendar ti praviloma niso vezani na jasne varovalke, roke ali odgovornost v primeru neuspeha. Posledično je outcome za človeka mogoč, a ni stabilen; tveganje neučinkovitosti ostaja visoko.

Pri **SDS** programi temeljijo na jasnih vrednotnih in normativnih izhodiščih, vendar v večini področij ne vsebujejo merljivih izvedbenih kazalnikov, ki bi omogočali preverjanje dejanskega izboljšanja položaja posameznika. Posledično outcome ni dokazljiv, tveganje prenosa bremena na človeka pa izrazito.

Skupna ugotovitev analize je, da pri obeh strankah sistemsko izstopajo tri šibke točke:

- čas do pravne varnosti (OS2),
- preprečevanje nepovratne škode (OS3),
- določitev nosilca bremena ob neuspehu politike (NC-B).

Razširjena primerjalna analiza zato ne ugotavlja, katera stranka ima »boljši program«, temveč pokaže, da **nobena od analiziranih programskih celot v obravnavanem trenutku ne zagotavlja stabilnega in dokazljivega outcoma za človeka**.

Pomembno je poudariti, da gre za analizo programskih dokumentov v določenem časovnem preseku. Programi se lahko spreminjajo, dopolnjujejo ali izboljšujejo. Ugotovitve tega poglavja zato predstavljajo **stanje na dan analize**, ne pa trajne ali dokončne presoje političnih akterjev.

Rezultati analize?

Rezultati primerjalne analize programskih dokumentov strank SDS in Gibanje Svoboda, kot so obstajali na dan 10. januarja 2026, kažejo skupno značilnost obeh programskih

sklopov: **večina politik ostaja na ravni outputa, medtem ko je dokazljiv outcome za človeka šibko opredeljen ali nestabilen**.

Kvantitativni rezultat te presoje je izražen skozi enoten **CS-ZDU8/NC (Compliance score)**. Pri Gibanju Svoboda znaša približno **44–45 %**, pri SDS pa približno **36–37 %**. Ti odstotki **ne pomenijo politične podpore, učinkovitosti vladanja ali splošne "kakovosti programa"**, temveč izključno delež izpolnjenih normativnih pogojev, pri katerih lahko posameznik **utemeljeno pričakuje**, da bo politika v razumnem času

Rezultat pod 40 % pomeni, da program **že na ravni zasnove ne izpolnjuje minimalnih pogojev**, da bi tudi ob dosledni izvedbi lahko zagotovil stabilen outcome za človeka. Manjkajo ključni elementi: zagotovljen čas do pravne varnosti (OS2), varovalke pred nepovratno škodo (OS3) in jasna določitev, kdo nosi breme, če politika odpove (NC-B). V takem primeru program ne omogoča razumnega pričakovanja, da bo realizacija politik izboljšala položaj posameznika brez sistemskega tveganja zanj.

Rezultat med 40 % in 50 % pomeni, da so v programu prisotni posamezni cilji, ukrepi ali kazalniki, vendar **ne tvorijo zavezujočega in zaščitenega sistema**. Outcome je v teh primerih mogoč, vendar ni zagotovljen: odvisen je od naključij, dobre volje izvajalcev ali vztrajnosti posameznika. To pomeni, da že program sam dopušča, da neuspeh politike nosi človek, ne sistem.

Pri **Gibanju Svoboda** je zaznati več poskusov uporabe meril, kazalnikov in nadzornih mehanizmov, vendar ti praviloma niso vezani na jasne varovalke, roke ali odgovornost v primeru neuspeha. Posledično je outcome za človeka mogoč, a ni stabilen; tveganje neučinkovitosti ostaja visoko.

Pri **SDS** programi temeljijo na jasnih vrednotnih in normativnih izhodiščih, vendar v večini področij ne vsebujejo merljivih izvedbenih kazalnikov, ki bi omogočali preverjanje dejanskega izboljšanja položaja posameznika. Posledično outcome ni dokazljiv, tveganje prenosa bremena na človeka pa izrazito.

Skupna ugotovitev analize je, da pri obeh strankah sistemsko izstopajo tri šibke točke: čas do pravne varnosti (OS2), preprečevanje nepovratne škode (OS3) in določitev nosilca bremena ob neuspehu politike (NC-B).

Razširjena primerjalna analiza zato ne ugotavlja, katera stranka ima »boljši program«, temveč pokaže, da **nobena od analiziranih programskih celot v obravnavanem trenutku ne dosega praga funkcionalne legitimnosti**, kot jo zahteva metodologija ZDU 8 in Nadkonvencija.

Pomembno je poudariti, da gre za analizo programskih dokumentov v določenem časovnem preseku. Programi se lahko spreminjajo, dopolnjujejo ali izboljšujejo. Ugotovitve tega poglavja zato predstavljajo stanje na dan analize, ne pa trajne ali dokončne presoje političnih akterjev.

Razširjena primerjalna analiza zato ne ocenjuje, katera stranka ima »boljši program«, temveč ugotavlja, da **noben od analiziranih programov v obravnavanem trenutku ne daje razumnega razloga za zaupanje**, da bo že njegova realizacija prinesla zaščiten in stabilen rezultat za človeka. Če program že v izhodišču ne zagotavlja pogojev za uspešnost, ni racionalne podlage, da bi mu verjeli.

Zaključek je operativen in ne političen: **program stranke se mora spremeniti**, tako da vgradi varovalke, roke in odgovornost za outcome. Če tega ne stori, **ima volilec utemeljen razlog, da tak program zavrne**, ne glede na ideološko bližino ali deklarirane cilje.

5. ENOTEN ZDU / NADKONVENCIJA Compliance score (CS-ZDU8/NC)-obrazložitev metodike dela AI Analitika javne oblasti

»CS-ZDU8/NC« je enotno merilo, s katerim se preverja, ali politični programi in politike **dejansko delujejo v korist človeka**, ne samo na papirju.

Ne meri, koliko zakonov je bilo sprejetih, koliko projektov napovedanih ali koliko denarja porabljenega. Meri samo eno stvar: Ali sistem v resničnem življenju ščiti človeka – tudi takrat, ko gre kaj narobe.

Kaj score v resnici meri

Vsak program se presoja po sedmih osnovnih vprašanjih:

A. Ali država odloča kakovostno in zna popraviti svoje napake?
B. Ali človek do rešitve pride pravočasno?
C. Ali sistem prepreči nepovratno škodo (zdravje, otrok, dom)?
D. Ali so postopki razumljivi in dostopni?
E. Ali se dejansko zmanjšujejo neenakosti?
F. Ali so otroci in ranljivi posebej zaščiteni?
G. In najpomembneje: **kdo nosi posledice, če sistem ne deluje – država ali človek?**

Če je odgovor na zadnje vprašanje »človek«, potem politika z vidika tega merila **ne deluje**.

Zakaj so odstotki pomembni

Odstotek CS-ZDU8/NC pove, **kako pogosto je človek v sistemu res zaščiten**.

- **Pod 40 %** pomeni, da pri večini politik **ni varovalk**. Če gre kaj narobe, človek praviloma ostane sam s posledicami.
- **Med 40 % in 65 %** pomeni, da nekatere stvari delujejo, a sistem ni zanesljiv. Uspeh je pogosto odvisen od sreče, vztrajnosti ali osebnih okoliščin.
- **Nad 65 %** pomeni, da je večina politik zasnovana tako, da sistem prevzame odgovornost in človeka zaščiti tudi ob napakah.

To **ni ocena stranke**, ampak ocena varnosti človeka v stiku z oblastjo.

Zakaj je to drugače od običajnih ocen

Večina političnih ocen meri namen, obseg ali aktivnost države.
CS-ZDU8/NC pa meri **posledice**.

Ne sprašuje se:

- ali je politika dobro zamišljena,
- ali ima dobre cilje,
- ali se z njo strinjamo.

Sprašuje se samo:

Če se mi v tem sistemu zgodi napaka – me zaščiti država ali ostanem sam?

Zaključek za volilca

CS-ZDU8/NC ne pove, koga voliti. Pove pa nekaj pomembnejšega: **Ali oblast deluje zate – ali na tvoj račun.**

6. Zaključna misel

Ta vodič ne meri, kdo ima boljšo retoriko, širši program ali bolj prepričljive obljube. Meri samo to, kar je za volilca odločilno: ali bo v stiku z oblastjo človek zaščiten ali pa bo, ob prvi napaki sistema, ostal sam.

Če je program poln ukrepov, a brez merljivih rezultatov, brez varovalk pred nepovratno škodo in brez jasne odgovornosti, potem ni program za človeka, temveč program za sistem. Tak program lahko proizvaja veliko aktivnosti, a malo varnosti. In ko se sistem zmoti, strošek ne plača sistem, temveč človek: z izgubljenim časom, zdravjem, stabilnostjo ali prihodnostjo otrok.

Zato je pri volitvah ključno vprašanje preprosto in neizprosno: ali politika prenaša breme tveganja na državo ali ga prelaga na posameznika. Volilec ne izbira le idej, temveč izbira, kdo bo nosil posledice, če se obljube ne uresničijo.

Ta vodič pokaže, da je v analiziranih dokumentih na dan 10. 1. 2026 največja skupna slabost prav v tem: čas do pravne varnosti, preprečevanje nepovratne škode in določitev nosilca bremena niso sistemsko zavarovani. To ne pomeni, da obljub ni, temveč da je človek pogosto še vedno tisti, ki mora dokazovati, čakati, prenašati in plačevati.

Naj bo zato merilo volilca jasno: glas ni nagrada za namen, temveč pooblastilo za odgovornost. Politika je legitimna šele takrat, ko človeku ne nalaga bremena svojih napak. Če sistem ne nosi bremena, outcome za človeka ne obstaja.

Zadnja misel: kaj objektivno izhaja iz rezultatov analize (stanje 10. 1. 2026)

Če ostanemo strogo pri tem, kar pokaže metodologija CS-ZDU8/NC, sta rezultata jasna in primerljiva: **GS ≈ 44,6 %**, **SDS ≈ 36,6 %**. To pomeni, da je pri obeh programskih sklopih večinski delež presojanih področij takšen, da **ne dosega stabilnega praga legitimnosti z vidika človeka**; razlika med strankama je v stopnji, ne v kategoriji. Z metodološkega vidika to ni “zmaga” ene strani, temveč signal, da je pri obeh programih preveč politik zasnovanih kot output (ukrepi, reforme, projekti), premalo pa kot outcome (dokazljiva izboljšava položaja človeka).

Objektivno gledano analiza ne pokaže, da bi katera od strank dosledno reševala tri najtežje točke legitimnosti: **OS2 (čas do pravne varnosti)**, **OS3 (preprečevanje nepovratne škode)** in **NC-B (nosilec bremena)**. To so dimenzije, kjer se v praksi odloča, ali sistem človeka varuje ali ga ob prvi napaki “zlomi”.

Pri GS je razviden večji napor v smeri merjenja in kazalnikov, vendar brez zavezujočih varovalk in odgovornosti; pri SDS je razvidna vrednotna usmeritev, vendar premalo izvedbenih KPI-jev in mehanizmov, ki bi omogočili dokazljiv outcome. **V obeh primerih**

to pomeni, da je varnost človeka še vedno preveč odvisna od okoliščin, sreče ali vztrajnosti, ne pa od sistemske zasnove.

Zato je najbolj objektiven sklep tega članka hkrati tudi najbolj neprijeten: volilec v tem trenutku ne izbira med “dobrim” in “slabim” programom, ampak med **dvema vrstama tveganja**. Pri enem je tveganje, da bo veliko aktivnosti brez stabilnega učinka; pri drugem, da učinka sploh ne bo mogoče preveriti in zavarovati. Če je volilec dosleden do sebe, mora zato narediti še zadnji korak, ki ga analiza ne more narediti namesto njega: ne vprašati, kdo mu je bližje po vrednotah, temveč **kdo je pripravljen v program vgraditi varovalke, roke in odgovornost – tako, da breme napake nikoli ne pade na otroka ali posameznika**.

PRILOGE:

A. Diagram celotnega modela AI analitika javne oblasti,

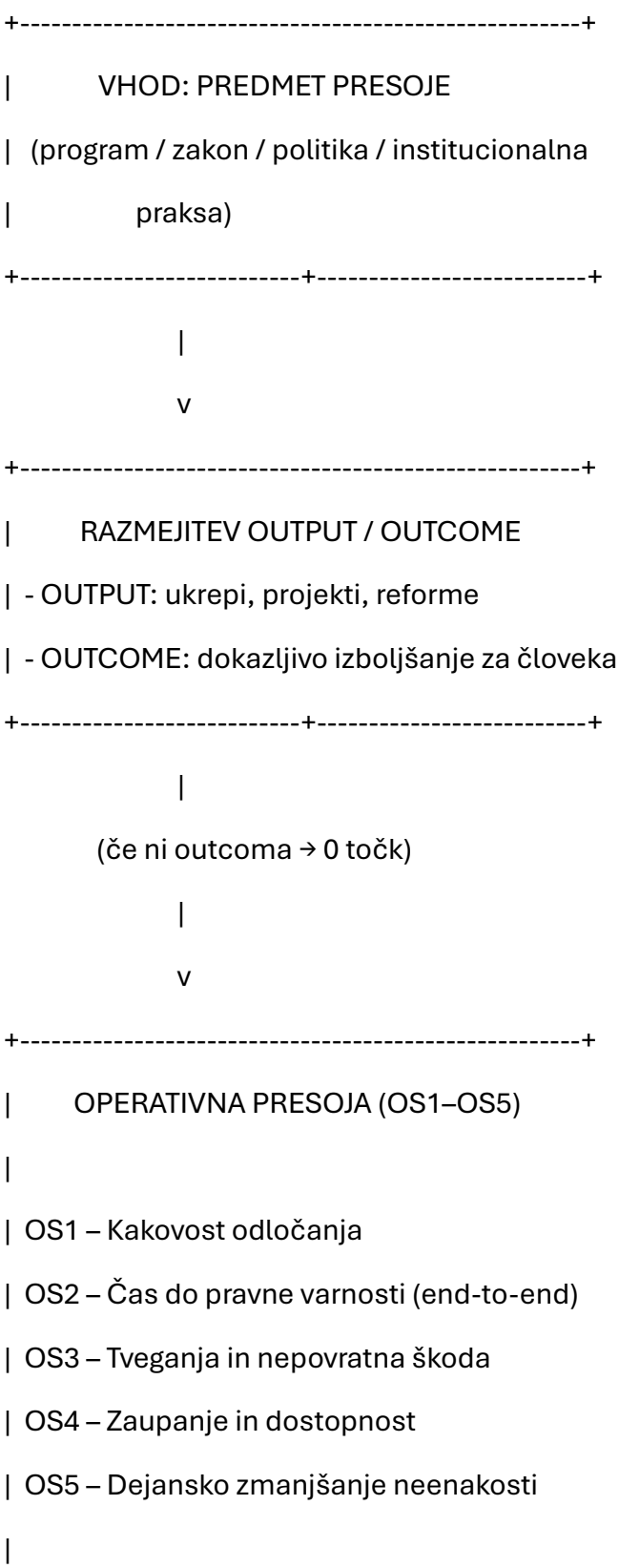

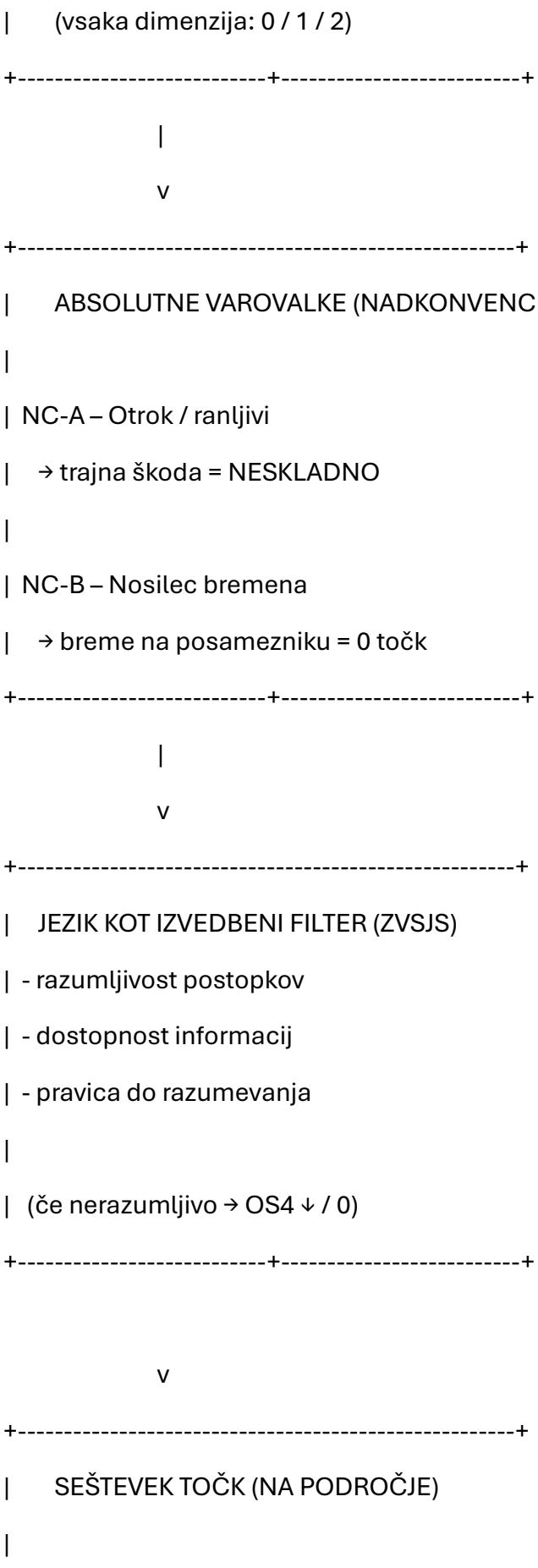
| (vsaka dimenzija: 0 / 1 / 2)
+-------------------------+-------------------------+
|
v
+---+
| ABSOLUTNE VAROVALKE (NADKONVENCIJA)
|
| NC-A – Otrok / ranljivi
| → trajna škoda = NESKLADNO
|
| NC-B – Nosilec bremena
| → breme na posamezniku = 0 točk
+-------------------------+-------------------------+
|
v
+---+
| JEZIK KOT IZVEDBENI FILTER (ZVSJS)
| - razumljivost postopkov
| - dostopnost informacij
| - pravica do razumevanja
|
| (če nerazumljivo → OS4 ↓ / 0)
+-------------------------+-------------------------+
v
+---+
| SEŠTEVEK TOČK (NA PODROČJE)
|

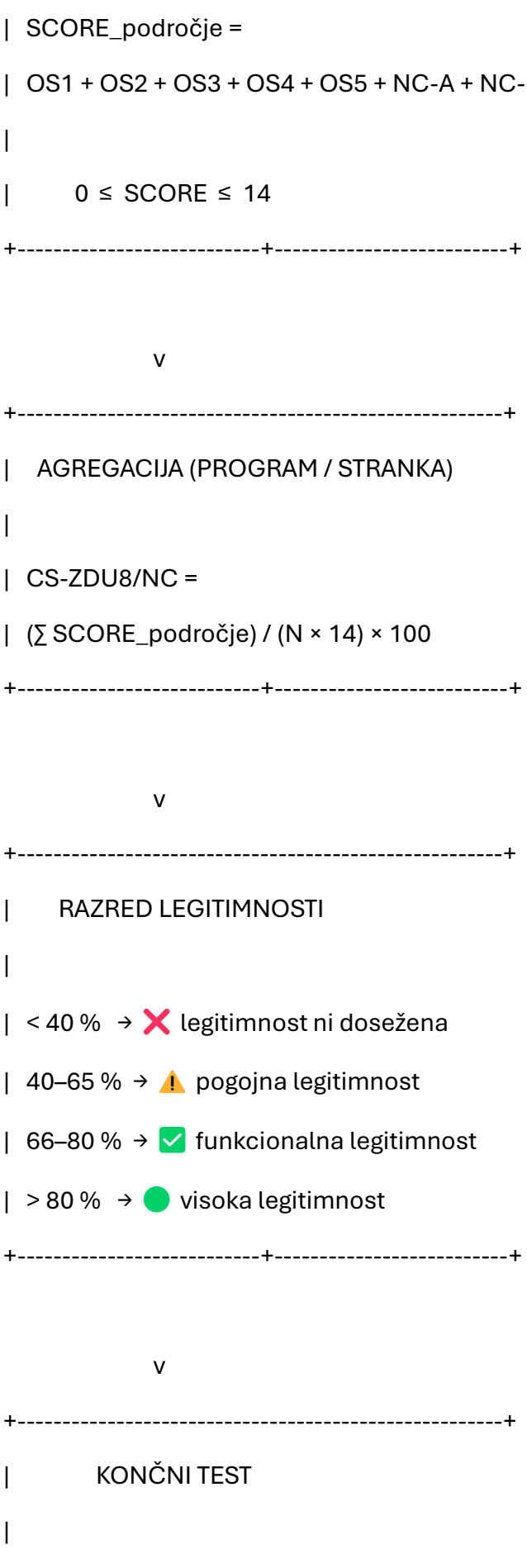
| SCORE_področje =
| OS1 + OS2 + OS3 + OS4 + OS5 + NC-A + NC-B
|
| 0 ≤ SCORE ≤ 14
v
| AGREGACIJA (PROGRAM / STRANKA)
|
| CS-ZDU8/NC =
| (∑ SCORE_področje) / (N × 14) × 100
v
| RAZRED LEGITIMNOSTI
|
| < 40 % → ❌ legitimnost ni dosežena
| 40–65 % → ⚠️ pogojna legitimnost
| 66–80 % → ✅ funkcionalna legitimnost
| > 80 % → 🟢 visoka legitimnost
v
| KONČNI TEST
|

| "Če gre kaj narobe – kdo nosi posledice?"

|

| → človek → sistem ni legitimen

| → sistem → outcome za človeka obstaja

+---+

B. Razširjena primerjalna tabela programskih izhodišč – GS vs. SDS

(stanje 10. 1. 2026, metodologija AI analitika javne oblasti)

Enotno programsko izhodišče	GS (0–14)	SDS (0–14)	Primerjalna presoja (kdo in zakaj)	Zakaj je pomanjkljivost slaba za človeka (OUTCOME)	Kaj bi bilo potrebno za 100 % (14/14)	Ključni manko (OS/NC)	KAKO – nujni ukrepi glede na področje
Skupnost, zaupanje, kultura upravljanja	7	5	GS relativno boljši (ima kazalnike), SDS vrednotno brez KPI.	Brez meril OS2/NC-B zaupanje ni varnost: ob napaki človek nima roka, niti jamstva popravka; tveganje nosi sam.	Merjeni end-to-end roki; obvezna popravljivost; odgovornost sistema ob napaki.	OS1, OS2, NC-B	**Zakon o end-to-end roku** za vse upravne postopke; avtomatsko odpravljanje napak ex officio; javni KPI razveljavitev; kompenzacija ob zamudi (stroški/čas).
Družine, demografija, stanovanjska varnost	6	5	GS rahlo boljši (ukrepi), SDS normativno.	Če OS2 ni merjen, družina lahko izgubi stabilnost še pred odločitvijo; brez NC-B stroške nosi sama (selitev, dolg).	Časovna varnost; varovalke pred izselitvijo; breme nosi sistem.	OS2, OS3, NC-A	**Začasna zaščita pred izselitvijo** do pravnomočnosti; prednostni roki za družine z otroki; državno jamstvo ob zamudi; merjenje nepovratne škode.
Vzgoja, izobraževanje, znanost, šport	8	7	GS boljši (OS5), SDS meri povprečja.	Brez pravočasnosti (OS2) otrok dobi pomoč prepozno; škoda postane trajna, četudi je ukrep kasneje “uspešen”.	Zgodnja intervencija; absolutna prednost otroka; merjeni učinki na ranljive.	OS2, OS5, NC-A	**Zgodnji sprožilci pomoči** (rok ≤ 60 dni); obvezno merjenje razlik po SES; individualni načrti za ranljive; odgovornost za zamude.
Okolje, podnebje, prostor	7	6	GS boljši (cilji), SDS pospešuje brez varovalk.	Če OS3 ni zavarovan, škoda zdravju ali okolju nastane pred pravnim varstvom;	Varovalke nepovratnosti; merjena “cena prehoda”; socialne kompenzacije.	OS3, NC-B	**Ex ante presoja socialnih/zdavstvenih učinkov**; zadržanje posega ob tveganju nepovratne škode;

				človek nosi posledice nepovratno.			kompenzacijski skladi za ranljive.
Zdravje	5	4	GS boljši, a brez OS2; SDS investicije brez varnosti.	Brez end-to-end roka zdravljenje pride prepozno; NC-B pomeni, da pacient plača z zdravjem ali življenjem.	Zavezujoči roki; preprečevanje zamud; sistem prevzame tveganje.	OS2, OS3, NC-A	**Zakonski end-to-end rok po diagnozah**; avtomatska napotitev drugam ob prekoračitvi; odškodninski mehanizem ob škodi; posebni roki za otroke.
Digitalna država in informacijsko okolje	6	4	GS boljši (nadzor omenjen), SDS brez varovalk.	Brez OS4/NC-B algoritem kaznuje brez popravka; človek nima učinkovitega pravnega sredstva.	Človeška revizija; audit algoritmov; jasna odgovornost države.	OS4, NC-B	**Pravica do človeške revizije**; obvezni algoritmični auditi; merjen pritožbeni uspeh; prepoved sankcij brez razlage.
Integriteta oblasti, etika, nadzor	6	4	GS boljši (zaveze), SDS vrednotno.	Brez OS1/NC-B kršitve nimajo posledic; človek izgubi zaupanje in pravno varnost, ne da bi se sistem popravil.	Neodvisen nadzor; sankcije; javna sledljivost odgovornosti.	OS1, NC-B	**Zunanja neodvisna komisija**; javna evidenca kršitev; avtomatske posledice ob kršitvi; prenos nadzora v institucije.
Jezik javnega prostora kot pogoj pravic	5	6	SDS rahlo boljši (vrednotno), GS šibko.	Če OS4/NC-A ni izpolnjen, človek postopka ne razume; pravica zanj dejansko ne obstaja, otrok je trajno prizadet.	Standard berljivosti; dostop do učenja; zaščita otrok kot absolutna varovalka.	OS4, NC-A	**Standard razumljivosti (plain language)**; obvezno jezikovno podporno okolje; zaščita otrok pred jezikovno izključitvijo; merjenje izključenosti.

Omejitve modela (namerno)

Model:

- ne ocenjuje političnih namenov,
- ne napoveduje uspešnosti izvajanja,

- ne nadomešča demokratične presoje,

ampak izključno odgovarja na vprašanje: **Ali je sistem oblikovan tako, da nosi posledice svojih napak – ali jih prelaga na človeka?**

C. Podatki iz analize programskih dokumentov GS z dne 10.1.2026

Ukaz C (predhodno A): Razširjena primerjalna tabela: področje → učinki → outcome → KPI → odgovornost → pričakovanja človeka

Legenda:

Učinek = kaj dokument obljublja/napoveduje (pogosto deklarativno).

Outcome = dokazljiv rezultat za človeka (ZDU 8: uspešnost ≠ učinkovitost).

KPI = merilo učinka + varovalke (ne "output").

Program področje (GS)	Tipični deklarirani učinki v dokumentih	Outcome (kaj mora biti res za človeka)	KPI (ZDU 8 jedro + specifični)	Kdo nosi odgovornost (če ne deluje?)	Pričakovanja človeka (minimalni standard storitve)
1. Skupnost, zaupanje, kultura dialoga	manj polarizacije, več spoštovanja, več zaupanja v institucije; etični standardi	ljudje realno čutijo manj arbitrarnih posegov države; višja predvidljivost postopkov; manj "kaznovanja brez razlage"	**OS1 kakovost odločanja** (delež razveljavitev zaradi napak organa); **OS4 zaupanje** (merjeno zaupanje uporabnikov); delež "razumljivih odločb" (test berljivosti)	Vlada + ministrstva + organi v postopkih; stranka je odgovorna za merila, ko prevzame oblast	"Ko imam problem z državo, razumem postopek, imam možnost popravka, in napaka sistema me ne uniči."
2. Medgeneracijsko zavezništvo (družine, demografija, stanovanja)	boljši pogoji za mlade, družine, stanovanja; medgeneracijska solidarnost	več ljudi pride do **materialne in prostorske stabilnosti** (ne le več razpisov); manj odseljevanja zaradi eksistenčnih razlogov; otrok ima stabilno okolje	delež mladih gospodinjstev z dostopnim stanovanjem; čakalna doba do rešitve; **nepovratna škoda** (izselitve/izgube doma pred pravnomočnostjo); **end-to-end čas do pravne varnosti** pri stanovanjskih/soc. postopkih (OS2)	Država (stanovanjska politika), občine, skladi; če odpove, breme ne sme pasti na družine (ZDU 8 logika nosilca bremena)	"Ne potrebujem slogana – potrebujem stabilnost: stanovanje, jasen postopek, in varovalko pred nenadnim padcem v stisko."

3. Vzgoja, izobraževanje, znanost, šport	boljše šolstvo, znanje, priložnosti za mlade	otrok ima **dostop do učenja in razumevanja sveta** ne glede na socialni položaj; zmanjšanje razlik med okolji	rezultati pismenosti + matematične pismenosti po skupinah; delež zgodnjega opuščanja šolanja; dostop do pomoči (specialna podpora) v razumnih rokih; "učinek na ranljive" (neenakosti)	MVI + zavodi + lokalne skupnosti; šole kot izvajalci; država odgovorna za sistemske roke	"Moj otrok dobi pomoč pravočasno, ne po letih. Sistem ne sme čakati, da bo 'prepozno'."
4. Zeleni preboj (okolje, energija)	trajnost, zeleni prehod, odpornost	manj zdravstvenih bremen zaradi okolja; energetska varnost gospodinjstev; ukrepi ne smejo ustvariti novih revščin	energetska revščina (% gospodinjstev); onesnaženost v okolju; "cena prehoda za ranljive"; varovalke pred nepovratno škodo; javno poročanje učinkov	Vlada + resorji + regulatorji; če ukrep povzroči revščino, breme nosi človek → sistemska napaka	"Zeleni ukrep je legitimen samo, če me ne pahne v revščino in če je vpliv na zdravje merjen, ne domnevam."
5. Zdravje	bolj dostopno zdravstvo, več varnosti	realno krajše čakalne dobe za ključne storitve; pacient dobi pravno varnost, ne labirinta	čakalne dobe po storitvah + delež nad dopustnim pragom; izidi zdravljenja; pritožbeni roki; **OS2** (čas do dokončne rešitve v sporih/pacientovih pravicah)	MZ + ZZZS + izvajalci; država mora zagotoviti pogoje, ne le norm	"Ko zbolim, je sistem hiter in popravljiv. Ne smem izgubiti zdravja zaradi birokracije."
6. Digitalizacija in spletno okolje (tudi sovražni govor)	digitalna prisotnost, večja modernost; omejevanje sovražnega govora	otrokovo **digitalno in algoritmično okolje** je varno; digitalna država ne ustvarja izključitve; človek ima pravno sredstvo	audit algoritmov (diskriminacija); delež odločitev z avtomatizacijo + obvezna "človeška revizija"; pritožbeni uspeh; digitalna dostopnost (ranljive skupine);	Vlada + organi + platforme (kjer relevantno); a ključna je odgovornost države, kadar digitalno orodje postane	"Digitalno mi mora pomagati – ne me kaznovati. Če algoritem odloča, imam pravico do človeka in do popravka."

		proti avtomatizaciji	incidenca sovražnega govora + učinkovitost odziva	javna storitev	
7. Integriteta, etika, notranje varovalke stranke	višji standard ravnanja, sankcije znotraj stranke, zaveza proti sovraštvu	manj koruptivnih in klientelističnih tveganj; več javnega zaupanja; manj 'nevidnih' vplivov	objava postopkov integritete; statistika kršitev/ukrepov; neodvisnost notranjih komisij; "konflikti interesov" – objava in reševanje	Stranka + funkcionarji; a ko so v oblasti, se prenaša na javne institucije (dejanski nadzor)	"Če politik krši standard, mora biti posledica realna, ne PR. In nadzor mora biti neodvisen."
8. Jezik javnega prostora (slovenščina kot pogoj pravic) (presoja po ZVSJS kriterijih)	v dokumentih GS ni posebej razdelano kot izvedbeni sklop	državljan razume postopke; otrok ima jezikovno-kognitivno stabilnost; vključevanje ne razgrajuje javnega jezika	berljivost uradnih aktov; dostop do učenja slovenščine (za vključevanje); zaščita otrok pred jezikovno/socialno degradacijo; merjenje izključenosti zaradi nerazumljivosti	Vlada + organi + šole; brez pogojev breme nosi posameznik → sistemsko tveganje	"Država govori razumljivo. Če jezik postane ovira, pravice odpovejo."

D. Podatki iz analize programskih dokumentov SDS z dne 10.1.2026

Podatki analize:

Ukaz c (predhodno A) Razširjena primerjalna tabela: SDS program → učinki → outcome → KPI → odgovornost → pričakovanja človeka

Legenda:

Učinki (output) = kaj se naredi. **Outcome** = kaj se človeku dokazljivo izboljša.

KPI so oblikovani po ZDU 8/ZUJAV logiki (OS1–OS5 + "nepovratnost" + otrok A–F).

Program področje (SDS vir)	Načrtovani učinki (output)	Pričakovani outcome (za človeka)	Predlagani KPI (outcome, ne output)	Odgovornost + nadzorni mehanizmi (formalno / dejansko)	Pričakovanja človeka + breme, če ne deluje
1. Temeljni "Program SDS" (2025) – okvir države/družbe	vrednotni okvir + splošne usmeritve	predvidoma: večja predvidljivost, zaupanje, kohezija	**META-KPI**: KPI-TRUST (zaupanje po skupinah), KPI-NEENAK (neenakosti), KPI-NEPOVRAT (nepovratna škoda)	formalno: parlamentarna/ustavna kontrola; dejansko: odvisno od izvedbenih zakonov + prakse organov	če ni izvedbenih varovalk: breme pade na posameznika (nejasni postopki, informacijska asimetrija)
2. Zdravstvo (Program SDS 2022–2026)	investicije, stimulativni plačni sistem, prioritetni ukrepi	**dostopne, pravočasne, varne storitve**	KPI-H-WAIT (časi po diagnozah + otroci), KPI-H-HARM (nepovratna škoda zaradi zamud = cilj 0), KPI-H-END2END (od napotnice do dokončne obravnave)	formalno: MZ/ZZZS, nadzori, pacientove pravice; dejansko: čakalne dobe + regionalne razlike + kadrovska realnost	pričakovanje: "storitev pravočasno"; če ne deluje: breme nosi bolnik/družina (čas, stroški, poslabšanje) → pri otroku tveganje nepovratno
3. Izobraževanje (Program SDS 2022–2026)	posodobitev programov, kritično mišljenje, pismenosti, povezava	višja kompetentnost + boljša zaposljivost; **zmanjšanje učnih neenakosti**	KPI-EQ-LEARN (razlike po regijah/SES), KPI-CHILD-D (razumevanje sveta), KPI-CHILD-E (perspektiva	formalno: MVI, ZRSŠ, inšpekcije; dejansko: učiteljska zasedba, financiranje, socialni kontekst	če ni KPI neenakosti: "napredek" ostane povprečje; breme pade na otroke iz ranljivih okolij

	s trgom dela		prihodnosti), KPI-LANG-SCHOOL (jezikovna razumljivost in vključitev – pogoj sobivanja)		
4. Varstvo okolja (Program SDS 2022–2026)	sanacije okoljskih bremen; pospešitev okoljskih dovoljenj; razširjena odgovornost proizvajalca; ravnanje z odpadki	manj onesnaženja + manj zdravstvenih bremen; hitrejša izvedba projektov **brez slabitve pravnega varstva**	KPI-ENV-IRREV (nepovratne škode = cilj 0), KPI-PROC-PART (dejansko sodelovanje javnosti + uspešnost pravnih sredstev), KPI-HEALTH-ENV (učinki na zdravje otrok v obremenjenih območjih)	formalno: MOP/ARSO, inšpekcije; dejansko: kapacitete organov + "pospeševanje" lahko reže pravna jamstva	če "pospešitev" oslabi varovalke: breme nosi lokalna skupnost (zdravje, vrednost bivanja), pri škodi pogosto nepovratno
5. Energetika *(v tem odgovoru kot "tipičen resor"; SDS ima resorske objave, a tu se držim načelne matrike outcome/KPI)*	mešanica ukrepov za zanesljivost in vire	stabilne cene + manj energetske revščine + varna oskrba	KPI-ENER-POV (energetska revščina pri družinah z otroki), KPI-SEC-SUP (izpadi/oskrbne motnje), KPI-COST-SHOCK (šoki cen + varovalke)	formalno: ministrstvo/regulator; dejansko: trgi, investicije, izvajalci	če ni varovalk: breme nosijo gospodinjstva (otroci: C/B/E iz Nadkonvencije)
6. Davki/gospodarstvo (primer izvedbenih objav: olajšave/razbremenitve)	sprememb e olajšav, davčna razbremenitev	višji razpoložljivi dohodek + investicije, **brez znižanja kakovosti javnih storitev**	KPI-NET-LOW (učinek na spodnje dohodkovne decile), KPI-SERV-QUALITY (da razbremenitev ne degradira zdravstva/šole), KPI-INEQ (neenakost po	formalno: MF/FURS/računsko sodišče; dejansko: proračunske posledice se pokažejo šele kasneje	če proračun "zategne" storitve: breme pade na uporabnike javnih storitev (zlasti družine)

			Gini + otroška revščina)		
7. Demokratični proces in izvedba volitev (zunanji kontekst DVK, 22. 3. 2026)	rokovniki, organizacija volišč, glasovanje iz tujine	dejanska dostopnost volilne pravice + zaupanje v integriteto	KPI-VOTE-ACCESS (delež oviranih upravičencev), KPI-INFO-CLARITY (razumljivost navodil), KPI-TRUST-ELEC (zaupanje v izvedbo)	formalno: DVK/OVK; dejansko: logistika, informiranje, e-storitve	če informiranje odpove: breme nosi volivec (zamudi roke, ne glasuje)
8. Slovenski jezik + pogoji sobivanja (ZVSJS test)	(v SDS virih pogosto vrednotno; izvedbeni pogoji niso jasno standardizirani)	zaščita slovenščine kot javnega jezika **z realnimi pogoji učenja in dostopa**	KPI-LANG-ACCESS (dostopnost učenja), KPI-PLAIN-SLO (razumljivost javnih storitev), KPI-CHILD-LANG (varstvo otrok pred jezikovno/socialno degradacijo)	formalno: šolstvo/javna uprava; dejansko: kadri, programi, praksa institucij	če je zahteva brez pogojev: breme nosi otrok/družina (izključitev, slabši šolski izidi)

E. Točkovanje po programskih področjih GS in SDS

Programsko področje	GS (0–14)	Razred GS	SDS (0–14)	Razred SDS	Kratek analitični razlog
1. Skupnost, zaupanje	**7**	⚠️	**5**	⚠️	GS ima merila dialoga in berljivosti, a šibke varovalke OS2/NC-B; SDS vrednotno, brez KPI-jev in popravljivosti
2. Družine, stanovanja	**6**	⚠️	**5**	⚠️	Oba: razpisi ≠ outcome; manjkajo OS2 in varovalke pred nepovratno škodo
3. Izobraževanje	**8**	⚠️	**7**	⚠️	GS boljši KPI neenakosti, a roki šibki; SDS kompetenčno, brez pravočasnosti
4. Okolje / zeleni prehod	**7**	⚠️	**6**	⚠️	Obe strani: premalo merjenja “cene prehoda” in OS3
5. Zdravje	**5**	⚠️	**4**	❌	GS brez end-to-end OS2; SDS investicije brez varovalke nepovratnosti
6. Digitalizacija	**6**	⚠️	**4**	❌	GS omenja nadzor, a brez obvezne človeške revizije; SDS brez algoritmičnih varovalk
7. Integriteta oblasti	**6**	⚠️	**4**	❌	GS notranje zaveze brez neodvisnega nadzora; SDS notranje-strankarsko, brez prenosa v institucije
8. Jezik javnega prostora	**5**	⚠️	**6**	⚠️	GS malo izvedbeno; SDS vrednotno močnejši, a brez pogojev (NC-A/NC-B šibka)

Gibanje Svoboda – presoja programskih področij z vidika človeka (AI analitik javne oblasti) – predlog AI ANALITIKA JAVNE OBLASTI – kako izboljšati program

Program GS je **širok**, vendar brez **izvedbenih rokov, merljivih kazalnikov in sistemskih varovalk** outcome za človeka ostaja nedokazljiv – tveganje neuspeha pa v praksi pogosto nosi posameznik ali otrok.

Programsko področje GS	**Kaj GS tipično obljublja (output)**	**Kaj človek pričakuje (outcome)**	**Kaj AI analitik prepozna kot ključno tveganje**	**Kaj mora GS konkretno zapisati v program (da je outcome zavarovan)**
1. Skupnost, zaupanje, kultura upravljanja	Manj polarizacije, več dialoga, etični standardi, več zaupanja v institucije.	Razumljiv postopek, odločitev v razumnem času, možnost popravka brez osebnega zloma.	Zaupanje ostane slogan: brez rokov in posledic človek čaka, nosi stroške in breme napake sistema (NC-B).	End-to-end rok do dokončne rešitve; avtomatska posledica zamude; poprava napak po uradni dolžnosti; javna odgovornost nosilca KPI.
2. Družine, demografija, stanovanjska varnost	Več razpisov, več stanovanj, boljši pogoji za mlade in družine.	Stabilno bivanje, brez tveganja izgube doma med postopki; varnost za otroka.	Razpisi ≠ rešitev: če odločanje traja, družina izgubi stabilnost; škoda nastane pred pravnomočnostjo (OS2/OS3).	Začasna zaščita doma do pravnomočnosti; prednostni roki za družine z otroki; jasen nosilec bremena ob zamudi (država).
3. Vzgoja, izobraževanje, znanost, šport	Višja kakovost šolstva, več priložnosti,	Otrok dobi pomoč pravočasno; razlike se	Pomoč pride prepozno: pri otroku zamuda	Rok za dostop do pomoči; obvezno merjenje razlik po SES; zgodnja

Programsko področje GS	Kaj GS tipično obljublja (output)	Kaj človek pričakuje (outcome)	Kaj AI analitik prepozna kot ključno tveganje	Kaj mora GS konkretno zapisati v program (da je outcome zavarovan)
	zmanjševanje neenakosti.	dejansko zmanjšujejo.	pomeni trajno izgubo (NC-A).	intervencija kot pravica; odgovornost za zamude.
4. Okolje, zeleni prehod, prostor	Trajnost, zeleni prehod, odpornost, čistejše okolje.	Boljše zdravje in bivalno okolje brez novih socialnih stisk.	Nepovratna škoda ali revščina nastaneta pred zaščito; "zeleni" ukrep bremeni človeka (OS3/NC-B).	Ex-ante presoja vpliva na zdravje in ranljive; varovalke nepovratnosti; obvezne kompenzacije za prizadete.
5. Zdravje	Dostopnejše zdravstvo, krajše čakalne dobe, več varnosti.	Zdravljenje pravočasno; pacient ne izgubi zdravja zaradi čakanja.	Brez end-to-end roka zdravljenje pride prepozno; škoda je nepopravljiva (OS2/OS3).	Zakonski roki po diagnozah; avtomatska preusmeritev ob zamudi; posebni protokoli za otroke; odgovornost sistema.
6. Digitalna država in spletno okolje	Digitalizacija, več učinkovitosti, več nadzora.	Digitalne storitve pomagajo, ne kaznujejo; imam pravno varstvo.	Algoritem odloča brez človeškega popravka; pritožba neučinkovita (OS4/NC-B).	Pravica do človeške revizije; obvezni algoritmični auditi; merjen pritožbeni uspeh; prepoved sankcij brez razlage.
7. Integriteta oblasti, etika, nadzor	Višji standardi ravnanja, transparentnost,	Če pride do kršitve, ima ta realne	Zaveze brez sankcij: kršitve nimajo učinka,	Neodvisen zunanji nadzor; javna evidenca kršitev;

Programsko področje GS	Kaj GS tipično obljublja (output)	Kaj človek pričakuje (outcome)	Kaj AI analitik prepozna kot ključno tveganje	Kaj mora GS konkretno zapisati v program (da je outcome zavarovan)
	ničelna toleranca do zlorab.	posledice; sistem se popravi.	breme pade na javnost (OS1/NC-B).	avtomatske posledice; jasna osebna odgovornost.
8. Jezik javnega prostora (slovenščina kot pogoj pravic)	V programu slabo razdelano; poudarek na vključevanju.	Razumem postopke; moj otrok ni jezikovno izključen.	Nerazumljivost postopkov izključi človeka; otrok nosi trajno škodo (OS4/NC-A).	Standard razumljivega jezika; brezplačen dostop do učenja; zaščita otrok; merjenje izključenosti.

Slovenska demokratska stranka (SDS) – presoja programskih področij z vidika človeka *(metodologija AI analitika javne oblasti, stanje 10. 1. 2026) – kaj mora SDS spremeniti, kot je predlagal AI Analitik davne oblasti*

Program SDS je **normativno in vrednotno jasen**, vendar brez **izvedbenih rokov, merljivih kazalnikov in sistemskih varovalk** outcome za človeka ostaja nedokazljiv – tveganje neuspeha pa v praksi pogosto nosi posameznik ali otrok.

Programsko področje SDS	**Kaj SDS tipično poudarja v programu (output)**	**Kaj človek pričakuje (outcome)**	**Kaj AI analitik prepozna kot ključno tveganje**	**Kaj mora SDS konkretno zapisati v program (da je outcome zavarovan)**
1. Skupnost, zaupanje, kultura upravljanja	Vrednotni okvir, spoštovanje reda, jasna pravila, odgovornost posameznika.	Predvidljiv postopek, jasna odločitev, možnost popravka brez osebnega zloma.	Zaupanje je vezano na vrednote, ne na postopke; brez KPI-jev in rokov breme nosi posameznik (NC-B).	End-to-end roki; obvezna popravljivost napak; merjena kakovost odločb; sistemska odgovornost za napake.
2. Družine, demografija, stanovanjska varnost	Spodbujanje družin, tradicionalne vrednote, demografski ukrepi.	Stabilno bivanje in socialna varnost za družino in otroka.	Normativna podpora brez procesnih varovalk; družina tveganje nosi sama (OS2/OS3).	Začasna zaščita doma; prioritetni postopki za družine z otroki; jamstvo države ob zamudah.
3. Vzgoja, izobraževanje, znanost, šport	Kakovost znanja, kompetence, povezava s trgom dela.	Otrok dobi pomoč pravočasno; razlike se zmanjšujejo.	Merjenje povprečij prikrije ranljive; pomoč pride prepozno (OS2/NC-A).	Zavezujoči roki za podporo; merjenje neenakosti po skupinah; prednost otroka pred sistemom.

Programsko področje SDS	Kaj SDS tipično poudarja v programu (output)	Kaj človek pričakuje (outcome)	Kaj AI analitik prepozna kot ključno tveganje	Kaj mora SDS konkretno zapisati v program (da je outcome zavarovan)
4. Okolje, prostor, naravni viri	Sanacije, pospešitev postopkov, gospodarska učinkovitost.	Zdravje in varno bivalno okolje brez trajnih posledic.	Pospeševanje oslabi pravno varstvo; lokalna skupnost nosi nepovratno škodo (OS3).	Varovalke nepovratnosti; obvezna presoja vpliva na zdravje; zadržanje posegov ob tveganju.
5. Zdravje	Investicije, plačni modeli, reorganizacija sistema.	Pravočasno zdravljenje; pacient ne izgubi zdravja zaradi čakanja.	Investicije brez rokov ne preprečijo zamud; breme nosi bolnik (OS2/OS3).	End-to-end roki po diagnozah; avtomatska preusmeritev; odškodninski mehanizmi.
6. Digitalna država in informacijsko okolje	Digitalizacija, učinkovitost, nadzor nad zlorabami.	Digitalne storitve pomagajo; imam pravico do popravka.	Algoritmi brez človeškega nadzora; pravno varstvo šibko (OS4/NC-B).	Pravica do človeške revizije; audit algoritmov; jasna odgovornost države.
7. Integriteta oblasti, etika, nadzor	Notranji kodeksi, odgovornost funkcionarjev, ničelna toleranca.	Kršitve imajo realne posledice; sistem se popravi.	Notranji nadzor brez zunanjih sankcij; kršitve ostanejo brez učinka (OS1).	Neodvisen zunanji nadzor; javne sankcije; avtomatske posledice ob kršitvah.
8. Slovenski jezik in pogoji sobivanja	Močna vrednotna zaščita slovenščine.	Razumem postopke; otrok ni jezikovno izključen.	Zahteva brez pogojev vodi v izključitev otrok in ranljivih (NC-A).	Dostopno učenje jezika; standard razumljivosti; zaščita otrok kot absolutna varovalka.